

การปรับตัวของชุมชนกะเหรี่ยงลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบน ตำบลทาแม่ลอบ
อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน*

ADAPTATION OF THE KAREN COMMUNITY AT UPPER THA MAE LOB RIVER
BASIN AT THA MAE LOB SUB-DISTRICT, MAE THA DISTRICT,
LAMPHUN PROVINCE

สามารถ บุญรัตน์

Samart Boonrat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkorrajavidyalaya University Lamphun Buddhist College

Corresponding Author E-mail: sboonrut@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้วัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์วิกฤติสถานการณ์ของชุมชนกะเหรี่ยงลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบน 2) พัฒนาระบบการเรียนรู้ต่อการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบนด้วยวิถีกระเหรี่ยง และ3) นำเสนอแนวทางที่เอื้อต่อการนำวิถีทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่มาใช้ในการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบนด้วยวิถีกระเหรี่ยง ใช้รูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ชุมชนห้วยเหี้ยะ ม่อนหินขาว ห้วยฮ่อมใน และขุนกอง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

พบว่า ชุมชนกะเหรี่ยงเจอวิกฤติสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกัน เช่น วิกฤติด้านทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐาน และเศรษฐกิจ การพัฒนาระบบการเรียนรู้ด้วยวิถีกระเหรี่ยง พบว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับกฎหมายสิทธิชุมชน การฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการป่าร่วมกับเจ้าหน้าที่ เชื่อมเครือข่ายนอกพื้นที่ อีกทั้งแนวทางที่เอื้อต่อการนำวิถีทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่ด้วยวิถีกระเหรี่ยง พบว่า ด้านวิถีชีวิตให้ความสำคัญไปที่ผู้นำทางจิตวิญญาณ ด้านกฎหมายและลดผลกระทบการละเมิดสิทธิ มีการฝึกอบรมความรู้ในเชิงกฎหมายสิทธิชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ รื้อฟื้นวิถีทางภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เปิดรับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอก และด้านทางสังคม มีการใช้ศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาปรึกษาผู้ปวย การปรับเปลี่ยนค่านิยม การแต่งกาย อาหาร และอาชีพแบบอุตสาหกรรมมากขึ้น

คำสำคัญ: การปรับตัวของชุมชน; ชุมชนกะเหรี่ยง; ลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบน.

Abstract

Objectives of this research were: 1. To analyze the crisis of Karen communities in the upper Tha Mae Lob River basin, 2. To develop a learning process for adaptation of the upper Tha Mae Lob watershed community using the Karen way; and 3. To propose a method that facilitated the adoption of local wisdom and modern science in adaptation of Tha Mae Lob River basin community with Karen ways. This was a participatory action research. The target groups were Huai Hia community, Ban Mon Hin Khao, Ban Huai Hom Nai, and Ban Khun Kong. Data analysis was done by the content descriptive interpretation.

According to the result of the study, it was found that the Karen community faced a very similar crisis such as the natural resources, social and cultural crisis, infrastructure, and community economic system. For the development of learning process with Karen ways, it was found that there were learning about the law of community rights, restoring culture, tradition and rituals, forest management with rangers, connecting network within and outside the communities, and constructing a clear identity of Karen communities. Furthermore, the methods supporting the local wisdom and modern approaches with Karen ways, it was found that in terms of lifestyle, the priority was given to the spiritual and official leaders. In terms of law, there were the violation of the right, and the need of providing a training about community right law. For natural resources, local wisdom was resurrected to manage natural resources. For infrastructure, the communities received more support from external organizations. For social aspect, modern approaches were used to cure patients. Official leaders were given more roles. There was value adjustment in costume, food, and industrial occupation while old local wisdom was seen as important matters when returning to the community.

Keywords: community adaptation; Karen community; upper Tha Mae Lob River basin

บทนำ

ตำบลท่าแม่ลอบได้รับการจัดตั้งเป็นตำบลตามกฎหมายปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 เมื่อปี พ.ศ.2537 โดยแบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้านพื้นราบ 2 หมู่บ้าน และชุมชนกะเหรี่ยง 4 หมู่บ้าน (ภริทัต บุญสูง และสุทธาวรรณ จีระพันธ์, 2554) เฉพาะในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ลอบตอนบนเป็นสถานที่ตั้งของหมู่ที่ 3 ห้วยเหี้ยะมีจำนวน 83 ครัวเรือน หมู่ที่ 4 บ้านม่อนหินขาว มีจำนวน 175 ครัวเรือน หมู่ที่ 5 บ้านห้วยฮ่อมในมีจำนวน 128 ครัวเรือน และหมู่ที่ 6 บ้านขุนก่อ มีจำนวน 209 ครัวเรือน ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลท่าแม่ลอบ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ด้านการประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ของชุมชนกะเหรี่ยงอาศัยแม่น้ำ ห้วยหนอง คลอง บึง และปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมาเป็นหลักเพื่อการใช้สอยในการบริโภค อุปโภค และการใช้สอยทางการเกษตรกรรม โดยเฉพาะบ้านม่อนหินขาว จะติดต่อกับเขตป่าสงวนแห่งชาติ และเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาเมือง จ.ลำปาง ซึ่งในอดีตนั้นแม้ในช่วงฤดูแล้งไม่เคยเหือดแห้ง แต่มาปัจจุบันนี้พอถึงช่วงหน้าแล้ง แม่น้ำท่าแม่ลอบเริ่มจะขอดแห้งไป (สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแม่ลอบ, 2564) ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่อย่างหนัก ทั้งเรื่องป่าไม้ถูกบุกรุกเพราะผู้คนที่ต้องการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว เช่น ปลูกข้าวโพด ฯลฯ ซึ่งการทำการเกษตรในรูปแบบนี้ก็มักทำให้เกษตรกรใช้สารเคมีหรือปุ๋ยเคมี เป็นผลให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนได้รับผลกระทบที่มาจากสารเคมีไหลลงสู่แม่น้ำแม่ลอบ จากการที่เคยเป็นแม่น้ำที่บริสุทธิ์หล่อเลี้ยงผู้คนในชุมชนตลอดมา กลับกลายเป็นเกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและผลกระทบต่อประกอบกิจกรรมทางอาชีพซึ่งนับวันผลกระทบต่าง ๆ เหล่านี้ยิ่งเพิ่มทวีขึ้นเรื่อย ๆ

การปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำท่าแม่ลอบตอนบนด้วยวิถีกะเหรี่ยงนั้นมีจุดเป้าหมายที่สำคัญ คือ ชุมชนกะเหรี่ยงจะต้องมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ผ่านการนำวิถีทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่เข้ามาบูรณาการทั้งการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหาในปัจจุบัน 5 มิติ ได้แก่ มิติทางด้านวิถีชีวิตชุมชนกะเหรี่ยง คือ ชุมชนสามารถอนุรักษ์และฟื้นฟู และสืบทอดมรดกทางประเพณี วัฒนธรรมของตนเองอย่างมีอัตลักษณ์เฉพาะตนเองไปยังทายาทรุ่นต่อไป มิติทางด้านกฎหมายและลดผลกระทบการละเมิดสิทธิ คือ ชุมชนสามารถรับรู้ เข้าถึงการใช้กฎหมายที่เป็นธรรมอย่างเสมอภาค มีที่พักอาศัยและพื้นที่ทำกินอย่างถูกกฎหมาย มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือ ชุมชนต้องมีป่าไม้สำหรับเป็นแหล่งอาหารอย่างเพียงพอต่อจำนวนประชาชน มีดินดี และน้ำที่อุดมสมบูรณ์มีน้ำไหลตลอดทั้งปีปราศจากสารพิษ และสามารถบริโภคเพียงพอตลอด มิติทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ ชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งพลังงาน ความสะอาดอื่น ๆ และทรัพยากรที่จำเป็นขั้นพื้นฐานในฐานะประชาชนคนไทย และมีมิติทางสังคม คือ ชุมชนปลอดจากสิ่งผิดกฎหมายต่าง ๆ เช่น ยาเสพติดให้โทษ การพนันต่าง ๆ รวมทั้งมีระบบการดูแลสุขภาพชุมชนอย่างทั่วถึง ทั้งนี้แนวคิดการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำท่าแม่ลอบตอนบนด้วยวิถีกะเหรี่ยง ดังกล่าวต้องขับเคลื่อนไปสู่การทำงานในเชิงเครือข่าย

ของชุมชนกะเหรี่ยงทั้ง 4 หมู่บ้านอย่างพร้อมเพรียงกัน มาเป็นกรอบแนวทางและทิศทางการขับเคลื่อนแก้ไขปัญหา โดยเริ่มจากการเก็บข้อมูลทำความเข้าใจต้นทุนทางประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชุมชนกะเหรี่ยงและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง รวมทั้งการพัฒนาการเรียนรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกชุมชนทั้งหมดที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนกะเหรี่ยงอย่างแท้จริงที่เอื้อต่อการนำวิถีทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่มาใช้ในการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบนด้วยวิถีกะเหรี่ยงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์วิกฤตสถานการณ์ของชุมชนกะเหรี่ยงลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบน
2. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่อการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบนด้วยวิถีกะเหรี่ยง
3. เพื่อนำเสนอแนวทางที่เอื้อต่อการนำวิถีทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่มาใช้ในการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบนด้วยวิถีกะเหรี่ยง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามในพื้นที่ตำบลทาแม่ลอบเป็นหลักและนำข้อมูลต่าง ๆ โดยมีกลุ่มประชาชนเป้าหมาย 4 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนห้วยเหี้ยะ ชุมชนม่อนหินขาว ชุมชนห้วยฮ่อมใน และชุมชนขุนก้อง ผู้วิจัยได้ใช้แบบสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูล สำรวจข้อมูลทุนเดิมของพื้นที่ ทุนทางสังคมในพื้นที่และการจัดเวทีชาวบ้าน การสนทนากลุ่ม การสำรวจ การสังเกต การจัดทำแผนที่ชุมชน การจัดทำแผนที่ทรัพยากร และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การประชุมทีมวิจัย
2. การจัดเวทีชี้แจงโครงการจัดทำข้อมูล
3. การพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในพื้นที่เป้าหมาย
4. การศึกษาดูงานพื้นที่ประสบความสำเร็จของชุมชนด้วยวิถีกะเหรี่ยง
5. การประชุมทบทวนข้อมูล/เตรียมความพร้อมของทีมวิจัย 4 ทีม
6. อบรมวิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ เครื่องมือที่จะใช้ บุคคลและสถานที่ที่จะเป็นแหล่งข้อมูลการสร้างเครื่องมือ การกำหนดรูปแบบคำถามและวิธีการถาม
7. ลงพื้นที่ศึกษา สำรวจเก็บข้อมูลทุนเดิมและปฐมภูมิของชุมชน
8. จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนในด้านสถานการณ์ปัญหาและทุนทางวัฒนธรรมชุมชนแต่ละพื้นที่

9.จัดเวทีประชุมระดมสมอง อภิปราย ระดมความคิดเห็นจากที่ประชุมใหญ่ของทั้ง 4 ชุมชน

10.จัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน เป็นการนำเสนอผลการเก็บข้อมูลและแนวทางการปรับตัวของชุมชนในแต่ละชุมชน

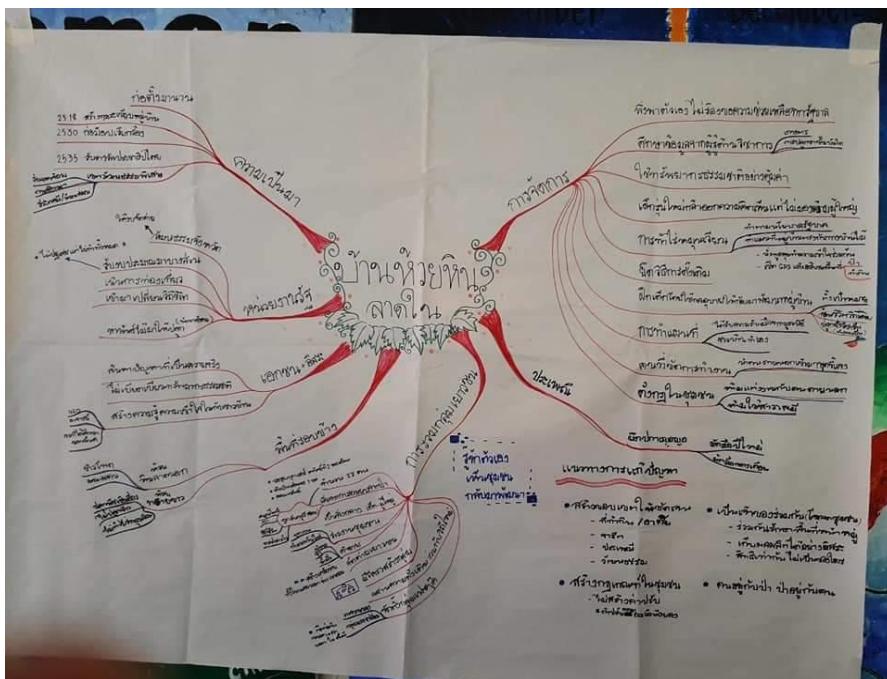
11. จัดเวทีประชุมใหญ่ของชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน เพื่อสรุปบทเรียนในการดำเนินโครงการวิจัย และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน

ผลการวิจัย

ลักษณะทางภูมิศาสตร์เชิงพื้นที่ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติของหมู่ที่ 3 บ้านห้วยเหี้ย หมู่ที่ 4 บ้านม่อนหินขาว หมู่ที่ 5 บ้านห้วยฮ่อมใน และหมู่ที่ 5 บ้านขุนกอง ตำบลท่าแม่ลอบ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนมีความใกล้เคียงกันทำให้ข้อมูลทั้งหมดสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. วิกฤตสถานการณ์ปัญหาของชุมชนกะเหรี่ยงในเขตลุ่มแม่น้ำลอบตอนบน

พื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเหี้ย หมู่ที่ 4 บ้านม่อนหินขาว หมู่ที่ 5 บ้านห้วยฮ่อมใน และหมู่ที่ 5 บ้านขุนกอง ตำบลท่าแม่ลอบ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นชุมชนกะเหรี่ยง จะมีอาชีพ เช่น การทำไร่, ทำนา ปลูกผัก และอาชีพรับจ้างทั่วไปอยู่ในลักษณะหาเช้ากินค่ำ กล่าวคือ ถ้าหมดสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร จะพากันออกไปรับจ้างขายแรงงานข้างนอกหมู่บ้าน เป็นเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ 1 การประชุมพบทวนวิกฤตสถานการณ์ปัญหาพื้นที่บ้านห้วยเหี้ย

ภาพที่ 2 ปฏิทินอาชีพและวัฒนธรรมในรอบปี

จากการลงพื้นที่และศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้านจะพบ วิฤตีสถานการณ์ปัญหาของชุมชนกะเหรี่ยง มีความใกล้เคียงกันมากโดยเฉพาะการไร้สิทธิที่ทำกินเป็นของตนเองที่ส่งผลกระทบไปยังวิถีทางภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลต่ออาชีพเก็บของป่า ปัญหา น้ำหลากเพราะพื้นที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์และอุทยานทั้ง 4 ชุมชน ทำให้การจัดการทั้งที่ดิน น้ำ ป่าไม่สามารถจะจัดการได้ด้วยชุมชนเอง ในช่วงหน้าแล้งจะมีปริมาณน้ำจะลดน้อยถึงขนาดในแม่น้ำ ในห้วย หนอง ลำคลองแห้งกันไปตาม ๆ ทำให้ไม่สามารถทำการเพาะปลูกพืชได้ ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงออกจากหมู่บ้านเพื่อไปรับจ้างทั่วไปในภาคโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองและต่างจังหวัด รวมทั้งเด็กเยาวชนก็เผลอเช่นกัน

นอกจากนี้ปัญหาจากสภาพสังคมในปัจจุบันทั่วไปที่ยังคงมีเรื่องของยาเสพติด การพนัน และเรื่องความเหลื่อมล้ำทางครอบครัว และปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ ชุมชนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งพลังงาน ความสะดวกอื่น ๆ และทรัพยากรที่จำเป็นขั้นพื้นฐานในฐานะประชาชนคนไทยได้น้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ราบอื่น ๆ

2.การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่อการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำท่าแม่ลอบตอนบน ด้วยวิถีกะเหรี่ยง ในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเหี้ย หมู่ที่ 4 บ้านม่อนหินขาว หมู่ที่ 5 บ้านห้วยฮ่อมโน และหมู่ที่ 6 บ้านขุนก่อง ตำบลท่าแม่ลอบ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน พบว่า

จากการลงศึกษาข้อมูลพื้นที่ระยะที่สองหลังจากกลับมาจากการศึกษาดูงานบ้านห้วยหินลาดโน ณ บ้านห้วยหินลาดโน หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ซึ่งการถอดบทเรียนร่วมกันกับชุมชนกะเหรี่ยงท่าแม่ลอบต้องกลับไปดูฐานข้อมูลของตนเองและ

นำมาเปรียบเทียบกับชุมชนหินลาดในว่ามีความแตกต่างกันด้วยบริบทใดบ้าง การคิดวิธีการทำงานของเยาวชนผ่านการจัดตั้งทีมการบริหารชุมชนหรือที่เรียก สภาเยาวชนในชุมชน ซึ่งอาจนำไปสู่โอกาสให้กับชุมชนกะเหรี่ยงทั้ง 4 แห่งที่สามารถขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะวิกฤติการณ์ที่ชุมชนประสบปัญหาอยู่ การสร้างผลผลิตจากสิ่งที่ชุมชนของตนเอง ปัจจุบันชุมชนกะเหรี่ยงทาแม่ลอบอาศัยการประกอบอาชีพแบบสมัยใหม่ขึ้นทำให้ต้องพึ่งอาศัยรายได้จากภายนอก การประชุมและพูดคุยเรื่องวิถีวัฒนธรรมที่หายไปของตนเอง แม้ว่าจะมีความตระหนักและเป็นห่วงเรื่องวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยงโดยเฉพาะบ้านห้วยเหี้ยะจะพูดถึงนี้มากกว่าชุมชนอื่น ๆ การนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ป่าในพื้นที่ของตน โครงการศึกษาดูงานของทีมวิจัยชุมชนกะเหรี่ยงก่อกำเนิดมิติทางการรับรู้ในหลายมิติที่สามารถนำมาสู่กิจกรรมการพัฒนาชุมชนได้อย่างมากอีกทั้งรูปแบบการปรับเปลี่ยนชุมชนอย่างเป็นขั้นตอน การเรียนรู้ที่ต้องการสร้างความร่วมมือกับท้องที่และท้องถิ่น และการจัดทำแผนที่ชุมชน การจัดโครงการศึกษาดูงานที่บ้านหินลาดในที่สะท้อนการอยู่ร่วมกันกับอุทยานแห่งชาติหรือป่าอนุรักษ์หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

3.แนวทางที่เอื้อต่อการนำวิถีทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่มาใช้ในการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบนด้วยวิถีกระเหรี่ยง พบว่า

1) การปรับตัวมิติทางด้านวิถีชีวิตชุมชนกะเหรี่ยง พื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเหี้ยะ หมู่ที่ 4 บ้านม่อนหินขาว หมู่ที่ 5 บ้านห้วยฮ่อมใน และหมู่ที่ 6 บ้านขุนก่อง พบว่า จะมีลักษณะใกล้เคียงกันโดยเฉพาะการรักษาและสืบทอดของผู้นำพิธีกรรมหรือที่เรียกว่า “ฮิโซ” ผู้นำหมู่ชุมชนกะเหรี่ยงตามประเพณี ซึ่งมีตำแหน่ง เรียกชื่อว่า “ตั้งข้าว” จะมีอำนาจทางความเชื่อและการชี้นำทางความคิดของชุมชนกะเหรี่ยงอย่างมาก โดยมีลักษณะการมอบตำแหน่งในทางสายเลือดหากบุตรหลายเสียชีวิตไปก่อนจะทำให้ ฮิโซ ไร้การสืบทอดในรุ่นต่อไป

ภาพที่ 3 ถ่ายภาพร่วมกับ “ฮิโซ” และผู้ใหญ่บ้าน

2) การปรับตัวมิติทางด้านกฎหมายและลดผลกระทบการละเมิดสิทธิ โดยเฉพาะหมู่ที่ 5 บ้านห้วยฮ่อมในจะมีความพยายามใช้สิทธิชุมชนที่เรียกร้องเพื่อใช้ประโยชน์จากป่าให้มากขึ้น ผ่านการใช้ระบบ GPS ในการจัดทำแผนที่ชุมชน ความต้องการเรียนรู้เชิงกฎหมายสิทธิชุมชน การจัดการเอกสารสิทธิที่ทำกินต่าง ๆ ให้ชุมชนมีสิทธิใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทำกินได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ส่วนชุมชนแม้ว่าจะลักษณะเดียวกันแต่การขวนขวายยังน้อยอยู่มาก

ภาพที่ 4 ชาวบ้านชุมชนกะเหรี่ยงร่วมกันเขียนแผนที่ทางทรัพยากร

3) การปรับตัวมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเหี้ยะ หมู่ที่ 4 บ้านม่อนหินขาว หมู่ที่ 5 บ้านห้วยฮ่อมใน โดยเฉพาะการจัดทำฝ่ายสมัยใหม่ที่ผสมผสานด้วยภูมิปัญญาชุมชน ชุมชนมีแนวโน้มการลดการใช้สารเคมีลงและการจัดการพื้นที่ทำกินในรูปแบบพื้นที่สาธารณะกลางชุมชนที่สามารถเก็บเกี่ยวเกี่ยวกับผลผลิตร่วมกันได้ เพื่อสร้างเป็นพื้นที่ทางอาหารให้กับชุมชนในระยะยาว และการรื้อฟื้นวิถีทางภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเอื้อต่อดำรงชีวิตอย่างมีอัตลักษณ์ของตนเอง ส่วนหมู่ที่ 6 บ้านขุนก่องจะให้ความสำคัญกับปัญหาขยะในชุมชนเป็นผ่านการจัดการขยะในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม

4) การปรับตัวมิติทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน พบว่า ในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเหี้ยะ หมู่ที่ 4 บ้านม่อนหินขาว จะเห็นความสำคัญของการสร้างความพร้อมของสภาพ ถนน สะพาน เพราะน้ำหลากก็ไม่สามารถใช้เส้นทางรถได้ รวมทั้งระบบชลประทาน ระบบไฟฟ้า ระบบน้ำประปา ซึ่งบางส่วนที่ไม่สามารถพัฒนาก็ได้อาศัยวิถีทางภูมิแบบดั้งเดิมอันมีวิสดจากธรรมชาติเข้ามาช่วย เช่น การใช้ไม้เข้ามาทำเป็นสะพานชั่วคราว ส่วนระบบไฟฟ้า และระบบการสื่อสาร ได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกเข้ามาติดตั้งแผงโซลาร์เซลล์ทำให้มีไฟฟ้าและมีความพยายามในการขอความช่วยเหลือมากขึ้นเพื่อให้สามารถใช้ระบบการสื่อสารได้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

5) การปรับตัวมิติทางสังคม ในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านห้วยเหี้ยะ หมู่ที่ 4 บ้านม่อนหินขาว หมู่ที่ 5 บ้านห้วยฮ่อมใน และหมู่ที่ 6 บ้านขุนก่อง พบว่า การรักษาสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บจากภูมิปัญญาจากสมุนไพร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมากขึ้น การคลอดบุตรก็เผลอ

เช่นเดียวกันจากที่เคยอาศัยหมอดำแย กลายมาเป็นการคลอດแบบสมัยใหม่ หากขาดผู้นำทางจิตวิญญาณได้มีจัดระบบความเชื่อใหม่โดยให้ความสำคัญไปที่ครู พระสงฆ์ และผู้นำชุมชนมากขึ้น ส่วนทัศนคติ และค่านิยมของชุมชนได้กลายรูปแบบสมัยใหม่ เช่น ความต้องการใช้รถจักรยาน และรถยนต์ในการเดินทางอันเป็นเรื่องปกติ การทำงานรับจ้างภายนอกชุมชน คนรุ่นใหม่มักจะมีการศึกษาที่ดีขึ้นทำให้สามารถมีงานทำและนํารายได้ไปสู่ครอบครัวตามโรงงานอุตสาหกรรมมากขึ้น อีกทั้งค่านิยมการแต่งกาย อาหารการกินต่าง ๆ ได้ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยมากขึ้น แต่ทั้งนี้เมื่อกลับไปสู่ชุมชนก็สามารถปฏิบัติตามวิถีชุมชนกะเหรี่ยงได้ตามความคาดหวังของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. วิกฤตสถานการณ์ปัญหาของชุมชนกะเหรี่ยงในเขตลุ่มแม่น้ำลอบตอนบน

วิกฤตสถานการณ์หลักของชุมชนกะเหรี่ยงประกอบด้วย การดำรงวิถีชีวิตเดิมของกะเหรี่ยงเพียง 30% กลุ่มคนที่หนีคดียาเสพติด ข้อจำกัดในเรื่องไร่หมุนเวียน การนับถือผี การผิดลูกผิดเมีย การมีผัวหลายคน การหย่าร้าง และเป็นพื้นที่สีเทา น้ำหลาก น้ำแล้ง ส่งผลกระทบต่อพืชผลทางการเกษตร และผลกระทบในเชิงพิธีกรรมของชุมชนที่ไร้การสืบทอดจากทายาทรุ่นใหม่ๆ ขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกิน การห้ามการตัด ถาง และการจุดไฟเผาของหน่วยงานรัฐและปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือ ชุมชนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งพลังงาน และทรัพยากรที่จำเป็นขั้นพื้นฐานสอดคล้องกับงานวิจัยของนอกจากนี้ ไพสิฐ พาณิษฐ์กุล (2560) พบว่า ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ภาคเหนือได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐในการประกาศพื้นที่เขตอุทยาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำไร่หมุนเวียนอันเป็นวิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงจึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการลตรอบไร่หมุนเวียน หรือการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้นและสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกศศิริ วงศ์สองชั้นและคณะ (2560) พบว่า การที่รัฐเข้มงวดเรื่องกฎหมายป่าไม้มากกว่าอดีตทำให้ต้องปรับตัวของชุมชน และสอดคล้องกับภาพร อัคระรังษีกุล (2562) พบว่า นโยบายของรัฐด้านความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจกระทบต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างมากการใช้วิธีควบคุมส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ป่าเขาต้องเผชิญปัญหาต่าง ๆ ขาดสิทธิในการจัดการทรัพยากรในชุมชน

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่อการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบนด้วยวิถีกะเหรี่ยง

ชุมชนกะเหรี่ยงเริ่มตระหนักและให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ต่อการปรับตัวของชุมชนที่อยู่ร่วมกันมากขึ้นผ่านการประชุมร่วมกันของคณะทำงานอันเป็นตัวแทนของแต่ละชุมชน ผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ และประชาชนในพื้นที่ ได้ปรึกษาและร่วมกันร่างแผนการจัดการชุมชนผ่านข้อมูลระดับแกนโดยมีกำนันตำบลทาแม่ลอบเป็นประธาน รวมทั้งผู้นำชุมชนและแกนนำกลุ่มบางส่วนได้สะท้อนและเห็นสิ่งที่ควรมีการบรรจุสาระสำคัญของแผนการปรับตัวไว้ทั้ง 5 มิติ และสอดคล้องงานวิจัยของดารุฬัสร์ สำราญวงศ์ (2559) พบว่า ด้านการศึกษาชาวกะเหรี่ยงเริ่ม

มองเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษา ด้านการอนามัย ด้านการดำรงชีวิต ด้านอาหาร การกิน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการปกครอง แต่ยังมีกรยึดหลักจารีตประเพณีอยู่บ้าน แต่น้อยลงไปเรื่อย ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของเกศศิริ วงศ์สองชั้นและคณะ (2560) ชาว กะเหรี่ยงหมู่บ้านกะเหรี่ยงน้ำตก ปรับตัวตามค่านิยมความสมัยใหม่ การใช้วัสดุในการก่อสร้าง บ้าน ด้านการแต่งกาย คือ มีการทอผ้าใส่เองน้อยลง ด้านภาษา ความจำเป็นในชีวิตที่ต้องไปทำ มาหากินอยู่ที่อื่นและเนื่องจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมสมัยใหม่และการเคลื่อนย้ายทาง วัฒนธรรมและด้านประเพณีพิธีกรรม คือการรับเอาวัฒนธรรมจากภายนอก

3.แนวทางที่เอื้อต่อการนำวิถีทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและศาสตร์สมัยใหม่มาใช้ในการ ปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบนด้วยวิถีกระเหรี่ยง

การจัดการออกแบบแนวทางการปรับตัวต่อวิกฤตสถานการณ์ในมิติทางด้านวิถีชีวิต ชุมชนกะเหรี่ยง โครงการรื้อฟื้นอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ และการสืบทอดวัฒนธรรม ด้วยศูนย์การศึกษาในพื้นที่ มีความพยายามสร้างความรู้ ความเข้าใจในสิทธิชุมชนตามหลัก รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทั้งสิทธิอยู่ร่วมกันป่าและใช้ประโยชน์ รวมทั้งสิทธิการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิพื้นที่ทางการเกษตร สิทธิชุมชนด้านอื่น ๆ การรับรู้ถึงสิทธิทาง กฎหมายของตนเอง การลดการใช้สารเคมีในพื้นที่ทางการเกษตร มิติทางด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ มีการสร้างฝาน้ำล้น การจัดการขยะ และการปลูกป่า มิติทางด้าน โครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงและพัฒนาเส้นทางสัญจรแบบดั้งเดิม โครงการสนับสนุนจาก หน่วยงานรัฐอื่น ๆ เกี่ยวกับไฟฟ้า และมิติทางสังคม ให้ความสำคัญกับผู้นำทางการมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศรีพิชัย พันธุ์ปัญญากรกุล และคณะ (2560) พบว่า คนในชุมชน กำหนดควิสัยทัศน์ร่วมกันคือ “คนอยู่ป่ามีน้ำดื่มมีกินมีใช้” คนมีความสุข มีสุขภาพที่ดีชุมชน มีป่าที่ อุดมสมบูรณ์ มีแหล่งอาหารพอกิน มีน้ำพอใช้ เพราะได้พัฒนาแผนยุทธศาสตร์และเป้าหมายของ ชุมชน ได้แก่ ยุทธศาสตร์การผลิตและเศรษฐกิจชุมชน ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากร (ดิน- น้ำ-ป่า) ให้ทรัพยากรในชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ และสอดคล้องกับจารีต วิถีวัฒนธรรม และคณะ (2560) พบว่า การที่ชุมชนจะสามารถจัดการตนเองด้านระบบอาหารท้องถิ่นนั้นจำเป็นต้อง อาศัยความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ บางเรื่องที่เกิดเกินกว่าความสามารถชุมชนท้องถิ่นต้องร่วมกับ ชุมชนอื่น ๆ แต่บางเรื่องชุมชนก็สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเองหรือร่วมมือกันในลักษณะ เครือข่าย

องค์ความรู้จากการวิจัย

ชุมชนกะเหรี่ยงทาแม่ลอบตอนบนได้รับผลกระทบและวิกฤตการดำรงชีวิตที่ เปลี่ยนแปลงไปทำให้ไม่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บริบทเดิมได้จึงต้องมีการปรับตัวของชุมชนไป ตามวิถีโลกมากขึ้น แต่ชุมชนกะเหรี่ยงยังคงมุ่งมั่นเรียนรู้ก็คือความสามัคคีภายในที่เป็นพลังอัน สำคัญผ่านการสนับสนุนและส่งเสริมจากองค์กรภายนอกได้ มิติวิถีชีวิตชุมชนกะเหรี่ยง มีการ

เรียนรู้ที่จะรื้อฟื้นวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมดั้งเดิมในรูปแบบร่างวิถีชีวิตของชุมชนกะเหรี่ยงดั้งเดิมกับปัจจุบัน มิติทางด้านกฎหมายและสิทธิชุมชนโดยเฉพาะความต้องการองค์ความรู้อย่างมาก อาจจะต้องมีการทบทวนและเชิฐวิยากรที่มีความรู้มาให้ข้อคิดและแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชัดเจน มิติทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การใช้ประโยชน์และสิทธิการรักษาในฐานะชุมชนต้นน้ำ และการอยู่ร่วมกับป่าต้นน้ำอย่างสร้างสรรค์และการจัดการป่าต้นน้ำร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ มิติโครงสร้างพื้นฐานที่ยังไม่สามารถการจัดการได้ด้วยชุมชนและสิทธิในการจัดการเชิงพื้นที่ และมิติทางสังคม ยังขาดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรม และการเปิดใจสำหรับวางแผนการพัฒนาชุมชนของตนเอง ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 5 การปรับตัวของชุมชนกะเหรี่ยงลุ่มน้ำทาแม่ลอบตอนบน ตำบลทาแม่ลอบ อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรปรับบทบาทและสร้างความเข้าใจร่วมกันกับชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ให้มากขึ้นผ่านการข้อตกลงการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลักษณะภูมิศาสตร์ทางวัฒนธรรมถิ่นกะเหรี่ยง

2 ภาครัฐควรสร้างความชัดเจนพื้นที่ทำกินของชุมชนที่ยังทับซ้อนในบางจุดกับเขตป่าสงวน และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาเมือง จังหวัดลำปางเพื่อลดความขัดแย้ง รวมทั้งการจัดการเอกสารสิทธิ์ให้ถูกต้องที่ระบุถึงการดำรงชีวิตได้อย่างภาคภูมิใจและสามารถจัดการเพื่อการพัฒนาและกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกันได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ประเด็นการจัดทำแผนที่ชุมชน จัดทำเขตแดนพื้นที่ทำกินและการใช้ประโยชน์ป่าหวงห้าม ป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชนให้ชัดเจนผ่านความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ประเด็นการพัฒนากระบวนการสร้างชุมชนในลักษณะเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งให้มากขึ้นโดยจัดตั้งในรูปแบบของเครือข่ายกะเหรี่ยงท่าแม่ลอบให้เป็นรูปธรรมเพื่อการต่อรองอำนาจของชุมชน

3. การสร้างรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดในชุมชนกะเหรี่ยง เช่น ความเชื่อในผู้นำชุมชนแบบทางการ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การเข้าไปมีบทบาทของครู การสร้างสุขภาพของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และการเพิ่มจุดการใช้ไฟฟ้าจากแผงโซลาร์เซลล์มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เกศศิริ วงศ์สองชั้นและคณะ. (2560). *การปรับตัวทางวัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่ของชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านกะเหรี่ยงน้ำตก ตำบลคลองลานพัฒนา อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร*. รายงานสืบเนื่องการประชุมวิชาการระดับชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ครั้งที่ 4. กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- จำรูญ วงศ์จันทร์ และคณะวิจัย. (2560). *การพัฒนาแนวทางการจัดการตนเองด้านระบบอาหารท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของ อบต.ปางมะผ้า ชุมชนภาคี ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ดารุพัสตร์ สำราญวงศ์. (2559). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนกะเหรี่ยง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นภาพร อัคระรังษีกุล. (2562). ปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ. วันที่ 26 เมษายน 2562 กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ไพสิฐ พาณิษฐ์กุล. (2560). สิทธิของชุมชนกะเหรี่ยง (ปกากะญอ) กับการดำเนินเขตวัฒนธรรมพิเศษไร้พรมแดนในพื้นที่ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาข้อพิพาทกรณีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าภาคเหนือ (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- ภูริทัต บุญสูง และสุทธาวรรณ จีระพันธ์. (2554). ความพึงพอใจของมาใช้บริการต่อองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแม่ลอบ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน (คณะบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- ศรพิชัย พันธุ์ปัญญากรกุล และคณะ. (2560). โครงการแผนชีวิตชุมชนเพื่อการจัดการตนเองอย่างมีส่วนร่วมบ้านห้วยกระทิง ตำบลพระธาตุ อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแม่ลอบ. (2564). สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน. สืบค้น 2 มิถุนายน 2564, จาก <http://www.tamaelob.org/joomla/index.php/2019-09-27-04-19-56/2019-09-27-04-21-20>.

